

ठिबक सिंचनाद्वारे खत व्यवस्थापन

अ.क्र.	खत मात्रा देण्याची वेळ	हजार झाडांसाठी खतांची मात्रा किलो प्रति आठवडा		
		युरिया	SSP	MOP
१.	१ ते १६ आठवडे	४.५	१९.५	३.०
२.	१७ ते २८ आठवडे	१३.५	-----	८.५
३.	२९ ते ४० आठवडे	५.५	-----	७.०
४.	४१ ते ४४ आठवडे	-----	-----	५.०

ठिबक सिंचनाद्वारे पाणी व्यवस्थापन

अ.क्र.	लागवडी नंतर पाणी देण्याची वेळ	केळी साठी पाण्याची गरज (लि. प्रति झाड/दिवस)
१.	१ ते ४ महिने पर्यंत	४.५ ते ६.५ लिटर
२.	५ ते ९ महिने पर्यंत	९ ते ११ लिटर
३.	१० वा महिना	१४ ते १६ लिटर
४.	११ वा महिना	१८ ते २० लिटर
५.	१२ वा महिना	२१ ते २४ लिटर

ठिबक सिंचनाचा केळी पिकामध्ये वापर खूपच उपयोगी दिसून आलेला असून एकूण उत्पादनात ४६% ची वाढ व ५८% पाण्याची बचत होते.

आंतरमशागती:-

- १) तणांचा बंदोबस्त
- २) केळीची पिढे कापणे
- ३) पाने व केळफुल कापणे
- ४) झाडाला आधार देणे
- ५) बाष्प आच्छादन व बाष्परोधक रसायनांचा वापर
- ६) केळी फळांचे घड झाकणे

कीड व्यवस्थापन:-

केळीमध्ये प्रामुख्याने कंद पोखरणारा भुंगा, खोड पोखरणारा भुंगा, मावा, बनाना थ्रिप्स व सूत्र कृमी या प्रमुख किडींचा प्रादुर्भाव आढळून येतो. सर्व किडींच्या प्रभावी नियंत्रणासाठी वेळोवेळी विद्यापीठाने शिफारस केलेल्या कीटकनाशकांचा वापर करावा.

केळी पिकातील प्रमुख रोग व त्याचे व्यवस्थापन:-

केळी मध्ये पोंगा सड करपा म्हणजेच सिगाटोका व पनामा रोग आहे. विषाणूजन्य रोगामध्ये प्रामुख्याने पर्णगुच्छ बनाना स्ट्रीक वायरस बनाना ब्रेक मोर्झक व्हायरस इत्यादी रोगांचा प्रादुर्भाव ही दिसून येतो.

केळीची काढणी व उत्पादन:-

केळ फुल बाहेर पडल्यानंतर केळी फळाची काढणी योग्य होण्यासाठी सर्वसाधारणपणे १०० ते ११० दिवस लागतात निर्यातीसाठी काढणी करताना केळीच्या घडाला इजा होणार नाही याची काळजी घ्यावी. सरासरी हेक्टरी ८७ ते १०० टन उत्पादन मिळू शकते. तसेच खोडवा पीकापासून हेक्टरी १०० ते १२५ टन केळीचे उत्पादन मिळते.

निर्यात क्षम केळी कशी असावी:-

- घड हा ६ ते ८ फण्यांचा असावा.
- प्रत्येक फणीचे वजन-किमान दीड किलो पेक्षा कमी नसावे.
- प्रत्येक फणीत किमान १४ केळी असावीत व त्यांची लांबी १५ सें.मी. पेक्षा कमी नसावी.
- फळावर कोणत्याही प्रकारचे डाग, खरचटल्याच्या खुणा अगर कीड रोगाचा प्रादुर्भाव झालेला नसावा.
- सर्व फण्या व फळे एक सारख्या आकाराचीच असावीत.

लेखक •

श्री. विकास भिसे
विषय विशेषज्ञ (उद्यानविद्या)

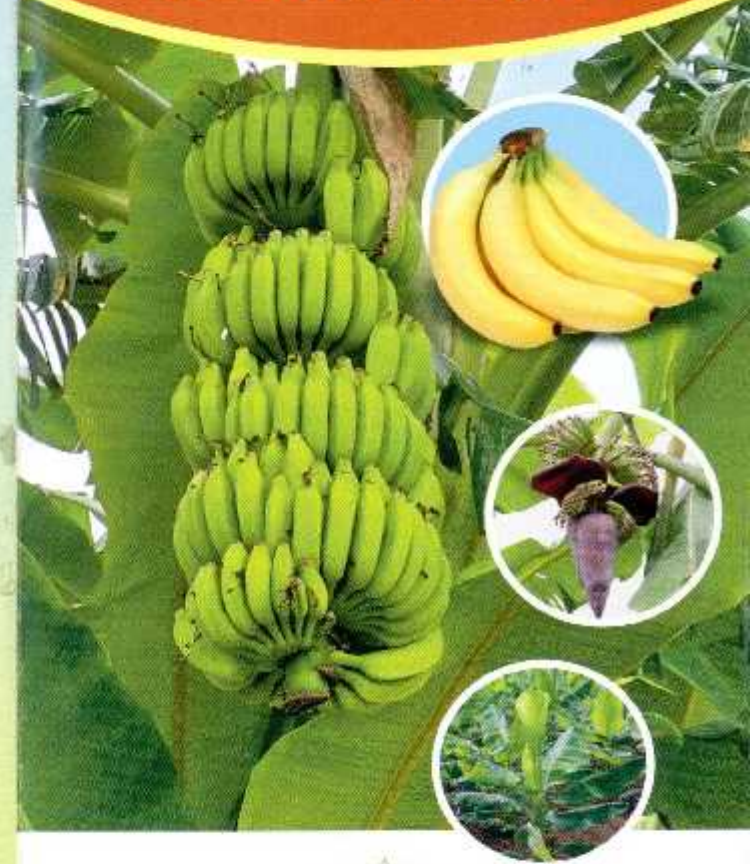
डॉ. लालासाहेब रा. तांबडे
प्रमुख तथा वारिष्ठ शास्त्रज्ञ

* तांत्रिक सहाय्य *

महात्मा फुले कृषी विद्यापीठ, राहुरी

प्रकाशन वर्ष मार्च २०२४ | घडी पुस्तिका क्र.८७ | एकूण प्रकाशन क्र.१०९ | प्रति ३००० | एकूण खर्च रु. १४९६०/-

निर्यातक्षम केळी उत्पादन तंत्रज्ञान

* संपादक व प्रकाशक *

डॉ. लालासाहेब रा. तांबडे

प्रमुख तथा वारिष्ठ शास्त्रज्ञ

म. क. प.

शबरी कृषी प्रतिष्ठान संचलित

महाराष्ट्र
ICAR

कृषि विज्ञान केंद्र, सोलापूर

मठ नं. २२/१ ब, सोलापूर-बाश्पो रोड, मू. खेड, पोस्ट-केगांव,
ता.उत्तर सोलापूर, जि.सोलापूर (महाराष्ट्र) फोन : ०२१७-२९९०५६३
visit us at : www.kvksolapur.org

निर्यातक्षम केळी उत्पादन तंत्रज्ञान

क्षेत्र व उत्पादन

जगभरात १२० देशात केळी हे पीक घेतले जाते. केळीचे जागतिक उत्पादन ८६ दशलक्ष मे. टन असून भारताचा केळी उत्पादनामध्ये पहिला क्रमांक आहे. भारतात जवळ जवळ पाच लाख हेक्टर क्षेत्र केळी या पिकाखाली असून केरळ आणि तामिळनाडू नंतर महाराष्ट्र हे तिसऱ्या क्रमांकाचे केळी उत्पादक राज्य आहे.

महाराष्ट्रातही एक लाख हेक्टर पेशा जास्त केळीची लागवड होत असून प्रति हेक्टरी उत्पादकता ४५ ते ५० टन आहे. जळगाव, बुलढाणा, धुळे, नंदुरबार, नांदेड, परभणी, औरंगाबाद या व्यतिरिक्त सोलापूर हे नवीन केळी पिकाखालील जिल्हे म्हणून ओळखले जाऊ लागले आहेत.

आरोग्यदायी महत्व

केळीच्या फळांमध्ये शर्करा प्रथिने, स्निग्ध पदार्थ, कॅल्शियम, लोह, स्फुरद ही भरपूर प्रमाणात असतात. १०० ग्रॅम केळी मध्ये १५३ कॅलरी ऊर्जा देण्याची क्षमता असते. भारतामध्ये प्रतिवर्षी प्रतिव्यक्ती ५० किलो केळीचे सेवन केले जाते. पण हेच प्रमाण आफ्रिकेमध्ये जवळपास २७५ किलो इतकी आहे. केळी हे फळ पचायला सोपे, आतड्याच्या विकारावर, मधुमेह, संधिवात, मूत्रपिंड, दाह, हृदयविकार, पोटातील कृमी जंत इत्यादीवर गुणकारी आहे.

लागवडीसाठी उपयुक्त जमीन

केळीसाठी उत्तम निचऱ्याची कसदार भरपूर सेंद्रिय पदार्थ असलेली जमीन निवडावी. गाळाची किंवा मध्यम काळी एक मीटर खोलीची जमीन योग्य समजली जाते. क्षारयुक्त व चोपण जमिनीत केळीची वाढ चांगली होत नाही म्हणून अशा जमिनीची निवड करू नये. जमिनीचा सामू ५.५ ते ८.० च्या दरम्यान असल्यास उपयुक्त.

हवामान

केळीस उष्ण आणि दमट हवामान मानवते. वर्षाचे सरासरी तापमान कमीत कमी १६° से. व जास्तीत जास्त २२° से. अशा हवामानात केळीची वाढ चांगली होते. तापमान १०° से. पेक्षा खाली व ४०° पेक्षा वर गेल्यास खोडाच्या वाढीवर व उत्पादनावर विपरीत परिणाम होतो. सर्वसाधारणपणे पानाच्या योग्य वाढीसाठी २५° से. ते ३०° से. तापमान योग्य आहे. अति उष्ण वाऱ्यापासून तसेच थंडीपासून बचाव करण्यासाठी वारा, प्रतिरोधक झाडे बागेच्या बाजूने लावणे अतिशय आवश्यक आहे.

योग्य जातीची निवड

केळीमध्ये बरेचसे सुधारित वाण लागवडीसाठी उपलब्ध असले तरीही बसराई, अर्धा पुरी, श्रीमंती, फुले प्राईड व ग्रँड नाईन म्हणजेच G-9 या प्रमुख जातींची मोठ्या प्रमाणावर लागवड केली जाते.

G-9 अर्थात ग्रँड नाईन हा सर्वात प्रचलित असणारा वाण वारा ते तेरा महिन्यात उत्पादनक्षम असून प्रत्येक घडाचे सरासरी वजन २५ ते ३० किलो व प्रत्येक घडातील केळीची संख्या १४५ ते १५० असून फळाची भरपूर वाढ होते व फळे निर्यातीसाठी तसेच प्रक्रियेसाठी उपयुक्त असतात.

केळी लागवडीचे हंगाम

अ. क्र.	लागवडीचा हंगाम	रोपे लागवडीचा कालावधी	केळीफळ बाहेर पडण्याचा कालावधी	केळी काढणीचा कालावधी
१.	मृगबाग	जून-जुलै	जाने-फेब्रु-मार्च	एप्रिल-मे-जून
२.	कांदेबाग	ऑक्टो-नोव्हें	मे-जून-जुलै	ऑग-सप्टे-ऑक्टो.
३.	रामबाग	मार्च-एप्रिल	ऑक्टो-नोव्हें-डिसे	जाने-फेब्रु-मार्च

लागवड पद्धत

केळी लागवडीसाठी दोन ओळीतील अंतर ६X६ किंवा ७X६ फूट ठेवावे. उती संवर्धित रोपे ठिबक सिंचन संच जोडून १X१X१ आकाराचा खड्डा खोदून मगच रोपाची सकाळी किंवा संध्याकाळच्या वेळी लागवड करावी. १.८०X१.८० मी. (हेक्टरी ३,०२५ झाडे) चौरस पद्धतीने लागवड केल्यास प्रति एकरी १२१० इतकी रोपे लागवड होणे आवश्यक आहे.

खत व्यवस्थापन

केळी पिकाच्या भरघोस उत्पादनासाठी संतुलित अन्नद्रव्याचा पुरवठा करणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे. केळी पिकास प्रामुख्याने सर्वात जास्त पालाश, मध्यम प्रमाणात नत्र व कमी प्रमाणात सुपर फॉस्फेट ची गरज असते. केळीच्या प्रत्येक झाडास २०० ग्रॅम नत्र, ४० ग्रॅम स्फुरद व २४० ग्रॅम पालाश द्यावे.

पारंपरिक खताच्या मात्रा

अ.क्र.	वरखते देण्याची वेळ	वरखते	एका झाडास (ग्रॅम)	हेक्टरी ३०२५ झाडास (किलो)
१.	लागवडीच्या वेळी/ १ महिन्यापर्यंत	सुपर फॉस्फेट युरिया ऑफ पोटॅश	१४० ३३३	४१०० १४८०
२.	नंतर २ महिन्यांनी	युरिया	१४०	६४०
३.	नंतर ३ महिन्यांनी	युरिया	१४०	६४०
४.	नंतर ४ महिन्यांनी	युरिया	१४०	६४०